

İnanç

Psikolojisi

ve Bilim

RUH, BEYİN VE AKIL ÜÇGENİNDE İNSANOĞLU
İnançın Psikolojik Boyutları, Dinler, Ritüeller, Doktrinler

NEVZAT
TARHAN

12.
10.000
ADET
TİNAS
12

İÇİNDEKİLER

YENİ BASKIYA ÖNSÖZ / 9

ÖNSÖZ / 13

GİRİŞ / 19

İNANCIN EPİSTEMOLOJİSİ / 19

Deneyüstü Gerçeklik / 19

Dini Yaşantı Nedir? / 20

Kutsala İnanma Nedir? / 20

Semavi İdealar / 23

Seküler Hümanizm ve Semavi Öğreti Farkı / 24

Tapınmaya Değer Olmak / 25

“Oradaki Bir şey” Hissi / 26

İnsandaki Gerçeklik Algısı Değişebilir mi? / 26

Ontolojik İmajinasyon / 28

İnsan, Duygusal Yargılama İle

Yaratıcının Varlığını Hisseder / 29

Evrenin Tasarlanmış Olması Mümkün müdür? / 30

İnanca İman Sendromu / 31

Dini Gözden Düşürmeye Çalışmak / 32

Evrin Neyi Açıklar? / 33

Tanrı Hipotezi / 35

BİR METAFOR OLARAK EVREN LABORATUVARI / 39

Tanrı Dünyayı Neden Yaratı? / 39

Sahnede İşler Çığırından Çıkarsa / 40

Miraç, Keramet ve Evren / 41

Süre Dolduğunda Her şey Puanlanacaktır / 42

Evrendeki Çekici Güç / 43

Evrendeki Sınav / 44

Din, Saygınlığını Neye Borçludur? / 45

Evrenin Bir Tasarımcısı Olduğuna İnanmanın

Zekâyla İlişkisi / 47

Gördüklerimiz, Mümkün Olduğunu Düşündüğümüz Şeylerden
İbaretir / 47

Evren Canlıdır / 48

Düşüncenin Suya Yaptıkları / 48

PSİKİYATRİ VE DİN ALANINDAKİ ÇALIŞMALAR / 51

Psikiyatristlerin Dine Bakışı / 51

Elektriksel Ateşlemenin Mistik Uzantıları / 53

Beynin Ruhani Yanı / 55

Psikon Beyni / 56

Yoksa Her şey Bir Rüya mı? / 56

Önsezinin Açıklaması / 57

Otomatik Önyargılar / 58

İNANÇ GENİ TARTIŞMALARI / 61

DNA'da Tanrı'yı Görmek Mümkün mü? / 61

Neden Tanrı'ya İnanıyoruz? / 62
Tanrı'yı Arama Geni / 62
Plasebo Etkisi / 64
Beyin Araştırmaları Kimi Sorulara Cevap Veremiyor / 64
Beynimizdeki İnternet ve Zihin Okuma / 65
Zihin Okuma Teorileri / 66
Sinestezi Nedir? / 67
Goethe Bir Sinestezikti / 67
Gen Varyantları / 68
Korku Geni / 69
Takıntı Geni / 69
Kötülük Geni / 70

BİLİM İLE DİNİN SINIRLARI / 71

Kuantum Elektrodinamiği / 71
Kuantum Fizikinin Işığında İnsanı Anlamak / 71
Beynin İşleyişi / 73
Psikon, Ruh Olabilir mi? / 76
Tanrı Yanılgısı Tartışmaları ve Sığ Aydınlanmacılık / 78
Sığ Aydınlanmacıların Tanrı Hakkındaki Gizli Gündemleri / 78
“Cern”, Allah ve Işınsal Varlıklar / 80
Freud'un Dine Bakışı / 82
“Hastalıkların Birinci Suçlusu Dindir” Görüşü / 84
Din Bir Takıntı mıdır? / 84
Batılı Düşünürlerin Şer Sorunsalına Bakışı / 87
Sınav Diyalektiği / 88

BİLİM, DİN VE İNANÇ SİSTEMLERİ / 91

Beynin Evrenle Bağlantısı / 92
Bilim Ne Zaman Dinin Alanına Müdahale Eder? / 92
Pozitif Bilim Pragmatiktir / 94
Kanıtı Dayalı Din / 95
Davranışların Oluşum Süreci / 95
Psikoloji Biliminin Gelişmesi / 97
İnanç, İbadet ve Dua / 100
Tarla Metaforu / 101
Dua ve İbadetin Psikolojik Faydaları / 101
Dua ve İbadetin Fizyolojik Sonuçları / 102
Zihinsel Sığınak Olarak Dua / 102
Meditatif Bir Eylem Olarak Dua / 103
Toplu Dualar / 103
Şükürün Önemi / 104
İnancın Gereği, Kurallara Uymaktır / 104
Sisteme Entegrasyon Diyalektiği / 106

DİNLER, RİTÜELLER VE DOKTRİNLER / 107

Dinlerin Şiddete Yaklaşımı / 110

Batı Tarihinde Savaş Ahlakı / 111
Püriten Ahlaktan Faşizme Geçiş / 112
“Son Tanrı” Tabiat Olabilir mi? / 113
Sosyal Darwinizm / 113
Nietzsche’nin Etkisi / 114
Demokrasinin Doğuşu / 114
Küresel Ahlak Deklarasyonu / 115
Seküler ve Semavi Ahlak Öğretilerinin Çatışması / 115
Barış Esas, Savaş İstisnadır / 116

ORTA ÇAĞ’DA HRİSTİYANLIK VE İSLAM’IN PSİKİYATRİK HASTALIKLARA BAKIŞI / 119

Orta Çağ’da Hristiyanlığın Hastalığa Bakışı / 119
Modern Psikiyatrik Tedavinin İslami Kökleri / 119
Razi (841–926) / 119
İbn-i Sina (980–1037) / 120
Orta Çağ’da İslamiyet’in Durumu / 120
Psikiyatrik Hastalıklara İslamiyet’in Bakışı / 121

RUH / 123

Ruh Nedir? / 123
Ruh Nasıl Bir Programdır? / 124
Ruh Bakımından İnsanla Hayvan Arasındaki Farklar / 124
Radyoya İlham Veren Ruh Programı / 125
Sevgi, Foton Enerjisi Gibidir / 127
Ruh ve Güneş İlişkisi / 129
Ruh Telsizi / 130
Ruh Hastalanır mı? / 131
Duygu ve Ruh Birlikteliği / 132
Duyguların Ruhla Bağlantısı / 132
Ruh ve Beden İlişkisi / 133
Rahmanın Nefesi Olarak Ruh / 140
“Ruhum Sıkılıyor” / 142
Ruh ve Ölüm / 143

BİLİNÇ / 145

Bilincin Manevi Boyutu / 146
Bilinç Gelişir mi? / 149
Bilincin Evrenle Bağlantısı, Kuantum Dinamiği / 149
Beyin-Bilinç İlişkisi / 153
Bilinç ve İnanç / 154
Madde-Zaman İlişkisi / 156
Bilincin Zaman ve Mekanla İlişkisi / 158
Bilinç, Ruhla Beden Arasındaki Basamaktır / 160
Akıl, Duygu ve Ruh Arasındaki Bağlantı / 160

AKIL / 161

Akıl, Duygu ve Ruh Gerçekliği / 161

Anlamsızlık Hastalığı / 166

Akıl, Mantık ve Bilinç / 169

Nasıl Düşünürüz? / 171

Akıl ve İrade / 173

NİYET / 175

Davranışlarda Niyetin Önemi ve Beyin Araştırmaları / 175

Materyalizme Göre İnsan / 176

NEFİS / 179

Nefis Aptal, Şeytan Kurnazdır / 180

Nefsin Özellikleri ve İnsan Üzerindeki Belirleyiciliği / 181

Nefsin Korkuları / 183

Nefsin Soyut ve Somut Yanları / 183

İd, Ego, Süper ego / 183

İLHAM / 187

ZAMAN / 189

İNANÇ / 193

Görünmeyene İman / 196

Görünür Olandan Görünmeyene İman,

İnsanlığın Tekamülüdür / 197

Nur Kavramı / 198

Tevhid İnancı / 200

“Rab” İsminin Tecellisi / 201

Hangi Devirde İnanmak Daha Kolaydır? / 202

Kulluk ve Sınanma / 204

Kulluk ve Acziyet / 205

Ölümü Algılama / 206

Kader ve İnanç / 208

İnancın Psikolojik Sağlığa Etkileri / 210

Psikolojik Sağlık İçin Doğru Allah İnancı / 210

İnsanın Gücüyle İstekleri Arasındaki Makas Çok Açıktır / 214

Ölüm ve İnsandaki Kontrol Duygusu / 216

Tanatoloji / 218

Ölümden Etkilenmenin Şiddeti / 220

DNA'daki Saklı Anlam / 222

Dinde Ödül ve Ceza Kavramı / 223

Kötülük Sorunsalı / 225

Peygamberlerin Rolü / 227

İnançtaki Samimiyet / 229

AİLEDE VE EĞİTİM ORTAMINDA DİN EĞİTİMİ

TUTUM FARKINDALIĞI ÇALIŞMASI / 231

KAYNAKÇA / 239

GİRİŞ

İNANCIN EPİSTEMOLOJİSİ

Bilgi kuramı tartışmaları içerisinde inanç iki anlamda kullanılır. “Bir düşünceye gönülden bağlı olmak” anlamına gelen genel tanım, psikolojik yorumlar için yeterli değildir.

Bir düşünceye gönülden bağlı olanın, o düşüncenin gerçek olup olmadığına bakmadan inanmasına, inanç yerine, “mit” karşılığı olarak “inaniş” demek daha doğrudur. Soyut bir kavrama, beş duyu ile algılamadan akıl yürütme ile inanmaya “inanç” demek daha doğru olacaktır.

İnsanın bağlandığı şeyin gerçekten var olup olmadığına veya ahlaken uygun olup olmadığına bakmadan inanması, zayıf bir inaniş ifade eder. Mantık yürütme sonunda onaylanıp, gönülden doğrulanan fikirler, inanca dönüştüklerinde daha kalıcı bir temel dayanağa sahip olurlar.

İnanişlar ise soyut varlığın gerçekliğinden çok, ona olan ihtiyaç nedeniyle ortaya çıkan inanma modelleridir. Aklen ve mantık yürütme sonunda oluşan çıkarımlar, bilimsel olarak onaylanmış önermeler şeklinde değerlendirilmelidir. İnanıldığı şeyin gerçek olup olmadığı şüphesini taşıyan kişi, iç onay olmadığı için psikolojik dinamikte beklenen sonucu elde edemez. Özgür irade ile onaylanmayan inanişlar çoğu zaman geçicidirler.

Deneyüstü Gerçeklik

Görünmeyenin gerçekliği veya deneyüstü bir gerçeklik tartışmaları, pozitif bilimlerle uğraşanların son yıllardaki

önemli ilgi alanlarından biridir. Önceden sınınanabilen ve test edilebilen bilgiler gerçek kabul edilirken, günümüzde görünmeyen bir düzenin var olduğuna inanan bilim adamları, görünmeyeni de gerçek olarak tanımlamaya başladılar.

Evrenin sırlarını beş duyu ile açıklamak zordur. Bu sebeple insan gerçeklere farklı kanallardan ulaşmaya çalışır. Kişiyi gerçeklere götüren birinci yol, deney-gözlem/ampirik yaklaşımdır. Bu yöntem nöropsikiyatrinin ve pozitif bilimin ilgi alanına girer. İkinci yol, akıl yürütmedir. Teorik, pozitif bilim ve din biliminin, sosyal bilimler ve psikiyatrinin ilgi alanıdır. Gerçeğe götüren üçüncü yol, önsezi ve sezgilerdir ki bunlar din bilimlerinin dışında bugün nöropsikiyatrinin de ilgi alanı olmuştur. Beyin çalışması yapanlar beyin görüntüleme ve duyu ilişkisi üzerinde deneme-sınama yöntemini uygulayarak, birinci ve üçüncü yolun kesişmesini sağlamışlardır. Dördüncü yol inançtır. Gerçeğe giderken diğer üç yolla açıklanamayan noktalar için bu yöntem kullanılır. Bugün inanç, samimiyet ve niyet konularıyla nöropsikoloji de ilgilenmektedir. Görüldüğü gibi gerçeği arama çabası içerisinde olan bilim emekçileri için bütün yollar, temel bilimsel prensiplere aykırı olmadan kullanılabilir.

Dini Yaşantı Nedir?

Genel bir tanımlama ile dini yaşantı, evrende görünenin dışında görünmeyen bir düzenin var olduğuna inanmak ve bu düzenle uyum içinde yaşamaya çalışmak demektir. Göremediği bir şeye inanmak insan için zordur. Çünkü insan evreni beş duyu ile algılar. Beş duyu dışındaki algılama, genellikle bilinçli algılama değildir ve özel çaba gerektirir. Dini yaşantı, böyle bir inanç üzerinde ahlaki pratikler ve psikolojik tutumların gelişmesidir.

Kutsala İnanma Nedir?

İnsanın beş duyusu dışındaki ikinci algılama mekanizması, zihinsel beyindir. Sinirbilimin önde gelen isimlerin-

den kognitif sinirbilimci Marsel Mesulam insan beyninin % 90'ının duyu, düşünce ve davranış işlemediğini, beş duyu ile ilgili işlemlerin ise sadece % 10'unu kapladığını söylüyor.

Kısa adı ile zihinsel beyin (akıl) diyeceğimiz organımız, diğer canlılarda insandakinden daha farklı işlemler yapmaktadır. Mesela insan beyninin, zamanı algılayan anlamlılık kabiliyeti ve manyetik hassasiyeti olduğu tespit edilmiştir. Somut düşünce dışında soyut düşünce de üretmektedir. Amaç belirleyen, güç ve enerji programlayan bir yapıya sahiptir. Zamanlama ve sıralama yaparken, aynı zamanda arzu ve dürtüleri de seçebilmektedir. Bir günde 50-100 bin civarında düşünce üretirken, bu düşüncelere duyu ekleyerek tepki de oluşturabilir. Karar verirken sadece mantığıyla değil, sosyal ve duygusal boyutları da hesaba katarak karar vermektedir. Düşünce üretme aşamasında, sembolleri bolca kullanıp, yeni kavramlar geliştirmek de insan beyninin işidir.

Beş duyumuz yemek, içmek, barınmak ve üremek için yeterli iken; medeniyet üretmek, akıl yürütmek, muhakeme yapmak, evrene hâkim olmak, insani değerleri geliştirmek, felsefi arayış içinde olmak, kutsala inanmak bu sınırlı duylarla yeterince açıklanamaz.

İnsanın psikolojik ihtiyaçları, arzuları ve hedefleri sınırsız iken, beş duyu ile algılayabildiği ve hükmedebildiği şeyler çok sınırlıdır. Evrene hâkim olmak, sonsuza dek yaşamak, ölümün farkında olup ondan korkmamak sıradan bir insanın tipik arzularıdır. Bir yandan bu kadar geniş ve ileriye yönelik istekleri, diğer taraftan da karşılanması gereken psikolojik ihtiyaçları varken, insan bir virüse yenik düşebilir. Doğaya hâkim olmak istediği halde, tansiyonunu hatta kalp çarpıntısını bile kontrol edememesi, ironik bir gerçektir.

İşte burada zihnin, diğer canlılarda bulunan yeme, içme, barınma ve üreme gibi temel ihtiyaçların ötesinde soyut ihtiyaçları olduğunu da görebiliriz. Peki bir ihtiyaç söz konusuysa ve o ihtiyaç karşılanmazsa sonuç ne olur? Yemek

ihtiyacımızı karşılayamadığımız takdirde, kan şekerimiz düşer ve hasta oluruz. Aynı şekilde duygusal ihtiyaçlarımızı gideremediğimizde de ruh sağlığımız bozulur. Korkularımızı yenemez, kendimizi güvende hissedemeyiz. İşte bu noktada insanın kutsala inanma ihtiyacı önem kazanır. Zihin cihazımız, psikolojik ihtiyaçlarımız giderilmediği takdirde korku, güçsüzlük, çaresizlik duygularıyla farklı arayışlara girebilir. Ruhsal hastalıklarda savunmasız kalan beynimizin soyut düşünce üreten yapısında da bozulmalar meydana gelir. Geçmiş ve geleceği algılayan insan, güven duygusunu korumak için belirsizliğe tahammül etmekte zorlanmaktadır.

Zihin cihazının ürettiği soyut nesnelere; her şeyi bilme, sonsuz olma, adil paylaşımında bulunma, sevgiyle donanma, merhamet gösterme, mutlak yani sınırsız olma, özgür yaşam, her şeyi kontrol etme gibi soyut bilimsel sabitelerdir. Kutsala inanma da bilimsel sabite yani soyut nesnelere içerisinde yer almakta ve insanın soyut düşünce dengesi içerisinde, güven sağlamlasını kolaylaştırmaktadır. Diğer bir ifade ile adalet, doğruluk, güç bahşeden sınırsız bir kaynak mevcuttur. “Her şeye gücü yeten, her şeyi bilen, gücü sınırsız olan, beni işiten, kalbimden geçenleri duyabilen, beni benden çok bilen koruyucu bir güç var. Bu güç beni koruyor” diye düşünerek kutsal olana inanan bir insan, ruhunu zihinsel bir sığınağa yerleştirmiş olur ve dinginlik kazanır. Kutsala inanmak insana, doğada kontrol edemediği durumlarda, kendini güçsüz ve yetersiz hissettiği anlarda güven ve teselli verir. Dinin teselli etme gücü de burada devreye girer.

Aynı zamanda dinin hayata anlam katma gücü, ölüme çözüm üretebilme durumu ile eş değerdir. Varoluşunun farkında olan ve öleceğini bilen tek canlı, insandır. Ölüm korkusu insan davranışlarını belirleyen bir korkudur. Öldükten sonra yok olacağını düşünen kişi, aynı zamanda tesadüfen var olduğuna da inanan kişidir. Bu düşüncedeki bir kimse, sahip olduklarını kaybetme korkusu yaşar. Yaratıcı’ya

inanmıyorsa hesap verme duygusunu da taşımaz ve sonuçta bencilleşir. “Dünyaya bir defa geldim ve hayat geçici, her şey boş” diyerek kazanımlarını çılğınca tüketmeye yönelir. Hayatı anlamsız gören kişinin yaşamak için sebebi kalmadığında, toplumsal katılıma sırtını döner.

Semavi İdealar

Din ve özgürlükle ilgili konular bazen akla şu soruların gelmesine sebep olur: Bir insan kendisini hem özgür, hem de yaratıcının varlığına teslim olmuş hissedebilir mi? Ölümsüz olduğunu düşünerek plan yapması mümkün müdür? Doğanın özel bir tasarım sonucu oluştuğuna inanan bir kişinin davranışları nasıl şekillenir? Emmanuel Kant, somut bilgi oluşmasa da bir dizi nesnenin gerçekten var olduğuna inanmayı zihinsel bir fenomen olarak tanımlamıştır. Kant, bu durumun dokunamadığımız ve göremediğimiz demir bir cismin, manyetik kapasitesi gibi olduğunu ve bu kapasitenin de bizim değişik tutumlarımız ve eğilimlerimizi belirlediğini söyler. Demir nesnenin manyetik kapasitesini somut olarak tanımlayamasak da etkilerini hayatımızın her alanında görünür şekilde açıklayabiliriz. Emmanuel Kant’ın bu açıklaması ahlaki yaşantımızla, “zihinsel fenomenler” ve “akli idealar” arasındaki ilişkiyi açıklama çabasıdır.

Tüm nesnelere, kendilerinden daha geniş ve soyut nesnelere evreninde yüzerler. Somut nesnelere anlamlarını soyut evrende kazanırlar. Maddenin mana boyutu semavi ve soyut olan evren boyutudur. İyilik, güzellik, anlamlılık, eşitlik, sonsuzluk, sevmek, adil davranmak, faydalı olmak, merhametli olmak gibi soyut idealar ve kavramlar, somut evrenle birlikte olursa anlam kazanırlar.

Maddenin arka planı, onun anlam boyutudur. Soyut kavramlar somut olgulara anlam katar. Bildiğimiz her şeyi, her cismi soyut kavramlarla oluştururuz. Soyut ve sembolik düşünce, her şeyin gerçek “doğası”nı ortaya çıkarır.

Somut nesnelere ilgili duygusal tutumlarımız, örneğin sevmek, nefret etmek, benimsemek, istemek veya reddetmek, hepsi soyut kavramlardır. Zihnimizin bu soyut kavramlarla belirlenebilmesi insanlık durumunun temel gerçeklerinden biridir. Somut yani maddesel evrenle, soyut diye adlandırdığımız anlamsal evren arasındaki dengeyi fark eden ve korumaya çalışan insan hakikate ulaşacaktır. Somut evren bitkisel ve hayvansal düzey evrenidir. Soyut evren insani boyuttaki evrendir.

Seküler Hümanizm ve Semavi Öğreti Farkı

Darwin ve Freud'a göre insan ile böcek aynıdır. Bu düşünceye göre insan tesadüfen var olan, içgüdüleri ile hareket eden, yemekten ve üremekten başka amacı olmayan; bencil, çıkarı peşinde koşan, güçlü olursa yaşayabilen bir varlıktır. Bu görüş, öldükten sonra yok olan, kimseye hesap verme mecburiyeti taşımayan, sevgi ile cinselliği eş değer şekilde yaşayan, sorumsuz, özgür ve bağımsız, arzuları peşinde koşan insan modelini savunmaktadır. Seküler hümanizmin felsefesi oluşturulan bu düşünceler kulağa hoş gelse de insanın çıkarına ne derece uygun olduğu, bugün modernizmin deneyerek gördüğü bir gerçektir.

Semavi öğretilere göre ise insanı insan yapan unsur, yüce ve kutsal bir amaç uğruna yaşaması ve taşıdığı anlamdır. Nasil ki kitabı kitap yapan mürekkep ve kâğıt değil de içindeki mana, bilgi ve geleceği aydınlatabilme kapasitesi ise, insanın değeri de onun gayesinde gizlidir. Evreni bir kitap gibi düşündüğümüzde, pozitif bilimler kitabın mürekkep ve kâğıdı ile ilgilenirken, semavi bilgiler de kitabın anlamını ifade etmektedir. Tanrı ise evreni yoktan var eden, her şeye gücü yeten, sonsuz ilim ve güç, sınırsız irade ve hikmet sahibi, mutlak hayat verici, düzenleyici ve dengeleyici, madde ve zaman boyutuna dahil edilemeyen kutsal bir bilinçtir. Tanrı'nın sı-

fatları konusunda farklı değerlendirmeler, dinleri ortaya çıkarır. Böyle bir Tanrı, insanı çok özel ve kendisine muhatap olacak şekilde yaratmıştır. Antika bir eserin kıymeti demirciler çarşısında bir lira ise, antikacılar çarşısında bin liradır. O eseri kıymetli kılan şey, aidiyeti ve taşıdığı semantik, anlamsal değeridir. İşte insanı da kıymetli kılan evrenin yaratıcısıyla olan bağı, mensubiyeti ve taşıdığı anlam boyutudur. Değer, değerli olandan gelir. Yaratıcının öngördüğü erdemler insani bilgilere paralel olduğunda, insan “eşref-i mahlûkat” yani yaratıkların en şerefli konumuna çıkabilir. Bunun da bir karşılığı vardır; kul olduğunu bilmek itaat çabası içinde olmaktır. İnsan özgürdür ama evrenin kuralları ve kendi özgürlüğü arasındaki sınırı bilmekle sınavdan geçirilmektedir. Bu sebeple “Kendini bilmek, Rabbini bilmektir” ifadesi Kuran felsefesinin temelini açıklayan ifadelerdendir.

Tapınmaya Değer Olmak

Eflâtun, evrenin işleyişinde dünyada var olan güzelliklerin soyut güzellik fikrine (idea) ulaşmak için basamak olarak kullanıldığını söyler. İnsan güzelliğe ulaşma yolculuğunda çeşitli formlara “güzel” der. Böylece doğru formlardan doğru eylemlere yönelir. Doğru eylemlerden doğru fikirlere, doğru fikirlerden doğru güzelliğe ulaşır. Sonunda güzelliğin özünün ne olduğunu anlar. Hatta bunun için hayali güzelliğe aşık olanlara, platonik aşık denilmiştir. Eflâtuncu bakış, evrenin manevi yapısı ile ilâhi düzenin tapınmaya değer olduğu kanısını taşımaktadır.

Günümüzde tapınmaya değer bir düzenin inkar edilmesi sonucu Tanrı’sı olmayan kiliseleri görmekteyiz. Böyle bir düşünce, dünyevi dini akımları ve evrendeki düzenin kutlanması sonucunu doğurmaktadır. 19. ve 20. yüzyıl bilim çevreleri, bilime, onu dinin yerine koymaya varacak kadar kutsallık atfetmişlerdir.

“Oradaki Bir şey” Hissi

Görünmeyen gerçeklik veya deneyüstü gerçeklik olarak tanımlanan bir gerçeklik, insanın “oradaki bir şey” sezgisi ile ilgilidir. Bilimsel olarak çok tanrı olabileceği ispatlanmadığına göre “oradaki bir şey” hissi insanı bir yaratıcısının olması gerektiğine inandırmaktadır. Hayal edilemeyecek kadar uzak ve tanımlanamasa da dini kavramlarla anlaşılabilen bir gerçeklikten söz edilmektedir.

Örneğin güneş, madde ile enerji dengesinde görünen bir nesnedir. Allah da enerji ve soyut nesne şeklinde tarif edilebilir. Yaratıcı, sıfatları ile bizim yanımızda, içimizde olmasına rağmen, bizim ona dokunamadığımız düşüncesi, Kuran öğretisindeki tevhid inancı ile örtüşmektedir. Bu noktada son dönem İslam bilginlerinden Nursi’nin, Allah’ın 99 ismi ve bu isimlerin tanımladığı sıfatları ile Allah’ı her an hissedebileceğimizi söylediği kelami görüşü, evrenin sırlarını açıklayıcı bir görüş olarak önem taşımaktadır.

İnsandaki Gerçeklik Algısı Değişebilir mi?

Son yıllarda sıkça kullanılan “mistik deneyim” tanımı, teknik olarak kısa süreli yaşantılar için kullanılır. Temelde bir insanın birkaç saat süren kendinden geçme halidir. Mistik deneyim esnasında bazı kişiler kişilik sınırlarının ortadan kalktığını, bütün isteklerinin karşılandığını, ihtiyaçlarının giderildiğini hisseder tarzda bir ruh hali içindedirler. Bazı kişiler ise halüsinasyonlar görebilirler. “Yeniden doğmuş gibiyim, ebedi ve ezeli güç tarafından kuşatıldığımı hissediyorum. Onun oradaki varlığından şüphe etmem, kendi varlığını etmekten daha güçtü. Onun gerçekliği benimkinden daha baskındı. Ruhum o güçle mükemmel bir uyum içinde. Yıldızların dışına çıkmış gibiyim; dünyanın bütün güzelliğini, aşkı, hüznü, ayartılmışlığı duyumsuyorum. Bir tecelli yaşıyorum; parlak ışık gördüm, bana ‘gel’ diyor, ‘beni sev’

diyor. Duvarın içinden birisi geldi ve bana dokundu; böylece içimde bir heyecan oluştu. Karartı gördüm” gibi beş duyu ile ilgili algılamalar mistik deneyimi ifade eden sözlerdir.

Kişi, hallusinatuar yaşantıyı tanrısal varlığın ifşası olarak yorumluyordu. Korkunç, tarif edilemez varlıklar tarafından kuşatılmak, kötü his uyanması, takip edilme ve büyüsel varlıklar tarafından yönetilme hissi, aklını okuyan kişilerin varlığı düşüncesi, hepsi pozitif ya da negatif etkili halüsinasyon veya illüzyonlardır.

Bu alanda araştırma yapanlar içerisinde eski görüşü savunanların fikri, bu mistik deneyimlerin organik temeli olmadığı yönündeydi. Cenevre’de Profesör Flournoy, istem dışı yazı yazma yeteneğine sahip bir arkadaşının söylediklerini şöyle aktarıyordu: “Ne zaman otomatik olarak yazı yazmaya başlasam, bunun bilinçaltından kaynaklanmadığını hissederim. Bedenim dışında yabancı bir varlığın farkına varırım. Bu izlenimi tanımlamak çok güç ama öylesine belirgin ki tam yerini bile işaret edebilirim.” Peki bütün bu yaşantılar nesnelleştirilmiş ve dışsallaştırılmış fikirler miydi yoksa görünmeyen gerçeklik tarafından algılarımızın değiştirilmesini mi ifade ediyordu? Bu soruya bilimsel prensipler çerçevesinde evet veya hayır cevabı vermek çok güçtür. Ancak materyalist bakış bunların beyinsel bir fenomen olduğunu söylerken, ilahi perspektifin görüşü, beyinsel bir fenomen de olsa ilahi iradenin dışına çıkamayacağı eksenindedir.

Gerçeklik algısı beynin çalışmasının bir parçasıdır. Şizofreni gibi akıl hastalıklarında hayal ile gerçek arasındaki sınırları algılama bozulduğu için kişi halüsinasyonlara inanır ve yanılmalara oluşturur. Beynin bazı bölgelerinin farklı çalışması ve hatalı protein üretmesi laboratuvar ortamında test edildiğinde çarpıcı bulgulara rastlarız: Örneğin bazı ilaçlarla deneysel manipülasyonlar yapıp kişi mistik deneyimlere sokulabilmektedir. Bir intihar komandosu topluluğu oluşturan “Haşhaşı” tarikatı, Ortadoğu’da insanları uyuşturur-

cu ile mistik deneyime inandırmıştır. İlk defa 1975 yılında Boston'daki bir nörolog, dini ve felsefi uğraşlar gösteren bir sara hastasının beyinde temporal bölge bozukluğu teşhis etmiştir. Mistik deneyim şeklinde nöbet geçiren kişilerin beyinlerinde bu bilgileri işleyen alanların bozulduğu böylece tespit edilmiş oldu.

Beyinsel bir fenomen olan mistik deneyim bir başlangıç mıdır yoksa bir sonuç mudur? Tanrı inancı insan beyninin ürünü müdür yoksa Tanrı, soyut evrenden somut evrene bağlantı kurma aracı olarak beyni mi var etmiştir? Bu sorulara herkes hayata bakışına göre cevap verecektir. Ancak şu da bir gerçektir ki mistik deneyimi yaşayan kişiler yaratıcının varlığına yönelik tartışmalarda sarsıcı etkiden kurtulabilmektedirler. Kendinden geçme hali görünmez olmasına rağmen, mevcut olan beş duyu ile algılanamasa da “orada bir güç var” duygusu ile bilincin o gücü algılamasına yol açmaktadır.

Ontolojik İmajinasyon

Varoluş konusuna aşırı derecede zihin yoran kişiler de mistik deneyim yaşayabilirler. Nasıl ki tutkulu bir aşık sevdiği kişinin hayalini her yerde ve her şeyde görürse, takıntılı kişiler de üzerinde fazla düşündükleri konularda halüsinasyon yoğunluğu yaşayacaklarından imajinasyon meydana gelebilir. Bu imajinasyon şairlerin, ressamların, bestekârların kısacası sanatçıların sezgi ve ilhamlarını açıklamaktaki en önemli veridir. Zihinsel odaklanmanın ve yoğunlaşmanın soyut evrendeki bilgi dosyalarına ulaştırıcı bir etkisi olduğunu düşünmek mümkündür. Peygamberlerin, çileli dönemlerde ve peygamberlik gelmeden önce ontolojik imajinasyonla çok uğraştıkları bilinir. İslam Peygamberi Hz. Muhammed, peygamberlik öncesi Hira Dağı'nda soyut evrenle bağlantı kurma konusunda ısrarcı bir çaba içindeydi. Belli bir liyakat düzeyine geldiğinde ona hiç kimseye verilmeyen

bilgiler yüklenmişti. Aynı şekilde Mozart kendi alanında o derece zihinsel bir yoğunluk yaşıyordu ki, müziksel evrende hiç kimsenin ulaşamadığı bilgilere ulaşmıştı. Piri Reis, Mimar Sinan gibi bilimsel keşiflerde bulunan mucitlerin yaşantıları incelenirse, yaptıkları icatlardan önce zihinsel odaklaşma, duygusal yoğunlaşma ve amaca yönelik imajinasyon alt yapısı hemen görülebilir.

Zihinsel yoğunlaşma ile insanlığa ulaşan yeni bilgiler, inandırıcılığı da beraberinde getirir. Bu kişiler gerçeklik hislerini o derece derin yaşarlar ki odaklandıkları konuya, gözleriyle görmüş gibi inanırlar. Bu gerçeklerin rasyonel verilere uygun olup olmadığı ise ayrı bir tartışma konusudur.

Bir verinin rasyonel yani akla uygun olması için; önermenin gerçek olduğu iddiası, önerme ile ilgili soyut ilkelerin varlığı, gerçeğe dayalı varsayım ve mantıksal olarak tanımlanan çıkarımlar gerekir.

Mistik deneyim verilerini bu ölçülere göre değerlendirdiğimizde bazı sonuçlara ulaşmak mümkündür. Bunlardan birincisi, insanların mistik yaşantıları gerçek olarak yaşamalarıdır. İkincisi, veri ile ilgili iyi, doğru, güzel, faydalı gibi soyut ilkelere uygunluktur. Üçüncüsü, mistik yaşantılara bağlı olarak üretilen varsayımdır ki bu, bir dış gücün varlığını gösterir. Dördüncüsü ise mantıksal olarak yapılan tanımlamadır ve kişiyi “doğadaki düzenden yola çıkarak yaratıcının varlığına inandığım gibi mistik yaşantımdaki inandırıcılıktan, gerçeklik algımdaki değişiklikten hareketle beni mutlu edecek bir güce inanıyorum” önermesine götürür.

İnsan, Duygusal Yargılama ile Yaratıcının Varlığını Hisseder

İnsanın, yaratıcının varlığını beş duyu ile algılaması gerçekten zordur. Ancak insan duygusal yargılama ile yaratıcının varlığını hisseder ve ona inanır. Dini duyumsamalarımızda en farklı ve özel olanı şudur: Mutlak teslimiyetten

kaynaklanan coşku, dinginlik, iç huzuru ve gönül rahatlığı... Bu hissin varlığı, mantıki çıkarsamalar ve bu hisse hitap eden bir gücün varlığına dayanarak nedensellik bağının kurulmasını sağlar. Dinler tarihi, korkudan kurtulmanın memnuniyeti ile birlikte, mutlak teslimiyetin verdiği coşku ve iç huzurun rolünü gösteren örneklerle doludur. Evren insan aklının kavrayabileceği bir teori ve plana göre oluşturulmuştur diyenler, inancı bilimsel bir kategori olarak değerlendirmeseler de yeni bilimsel bilgiler, yaratıcıyı kavramanın aklın anlayabileceği bir teoriye dayanan, tasarımsal varoluşa ilişkin hislerin algılayabileceği bir akıl yürütmeden, duygusal muhakemeden ve kuantum mekaniğinin öne çıktığı bir plandan meydana geldiğini belirtmektedirler. Dindeki takdir ve hayranlık hissi, bütün takdir ve hayranlık hisleri gibi bir süre sonra alışkanlığa dönüşür. İnsanlar kaynağını unuttukları ritüeller halinde otomatik olarak dini yaşamaya başlarlar. İşte bu ontolojik sorgulama, modern yaşamın gerçeklerini yeniden keşfetmeye götürecek önemli ve faydalı bir sorgulamadır.

Evrenin Tasarlanmış Olması Mümkün müdür?

Bilimsel çevrelerde sıkça konuşulan kozmik tasarım tartışmaları, özellikle bilgisayar devriminden sonra daha sık konuşulur olmuştur. İlahi akla inanma ihtiyacı, sonucu ne olursa olsun insanların psikolojik olarak ortak bileşenlerini oluşturur. Nasıl ki yiyeceklerin varlığı ile açlık hissi arasında sebep-sonuç ilişkisi varsa, ilahi akla inanma ihtiyacı ile ilahi aklın varlığı arasında da nedensellik bağı bulunmaktadır.

Evreni anlamadan ilahi aklın varlığını bir olgu olarak düşünmek, temel ilkelere ters düşmez; tam tersine bilimsel düşüncenin bir gerçeğidir. Mesela Kilise Galileo'ya karşı çıktığı zaman, o kendisini şöyle savunuyordu: "Tanrı insanların doğayı incelemesini istemeseydi, onlara beyin gibi bir organı vermezdi." Einstein'ın ise Tanrı'ya inandığı ama dinler

konusunda bilinmezci olduğu söylenmektedir. O da “Ben evrenin nasıl yaratıldığı ile ilgileniyorum; neden yaratıldığı ilgi alanım değildir” demişti. Hatta buluşlarını “Tanrı’nın yerinde olsam evreni nasıl yarattırdım” sorusunu sorarak yaptığını söylemiştir.

İnanca İman Sendromu

İnanan bir insan, inandığı şeyin gerçekliğini merak etmiyor ve araştırmıyorsa, bu inancı temel bilimsel ilkelere uymayacaktır. Zira inancın hakikatine dair sorgulama olmadan o bilginin yaşamı şekillendirmesi çok zordur.

Bu konuda “Tanrı Yanılgısı” kitabının yazarı Evrimsel Biyolog Richard Dawkins’in haklı bir yaklaşımı vardır. Dawkins, “Hristiyan inanışlarının gerçek olup olmadığına dair en ufak bir ilgi duymadığını” söyleyen İngiliz politikacı Tony Benn için, “İnanca iman sendromunun tipik bir örneği” demektedir. Bu sözle kastedilen, insanın inandığı konunun gerçek olup olmadığını merak etmemesidir. Dini inanışları yalnızca ahlaki boyutuyla değerlendiren, etik açıdan rehber edilemeyecek bir inancın bilimsel dahi olsa değersiz kılınacağı bu görüş; geleneksel, klasik diyebileceğimiz din anlayışıdır.

Taklidî diye nitelendirebileceğimiz bu inanışın kişiye, topluma, siyasete, ticarete dair faydalarını görüp, diğer taraflarını sorgulamadan kabullenme prensibini savunanlar, Dawkins gibi güçlü fikirleri olan kişiler karşısında cevapsız kalırlar. Zira inanma, sorgulayarak gerçekleştiğinde kalıcı olur. Akla yatkın, bilime uygun bir dini öğretiyi onaylamak daha kolaydır. Ayrıca yalanlar üzerine kurulu bir din anlayışına karşı çıkmak, ilahi hedefe de uyar. Ampirik verilere ters düşen dini öğretilerin itikat değil cehalet olduğunu kabul etmek, bilimin inancı zenginleştirmesini sağlar.

Diğer yandan kendi inancının sağlamasını yapan ve buna güvenen insan, inancını başkalarıyla tartışmaktan kaçınmaz.

Dinin etik değerine, güçlü bir ahlaki pusula olmasına, insanların içini rahatlatmasına, teselli gücüne ve hayata anlam katma özelliğine hiçbir bilimsel görüş karşı çıkmamaktadır. İnanç sisteminin gerçekliğinden ve hakikati tartışmaktan korkmayan kişiler, çağımızın yöntemini kullanmış olurlar. İnançlarına güvenen kişiler teslimiyetle inanmanın hoşnutluğunu terk etmeden, teemmülle yani derin düşünme ile inanmanın sağlamlığını da yaşayan çağdaş dindarlardır.

Dini Gözden Düşürmeye Çalışmak

Gerçeği bulma çabası içindeki bilimsel yaklaşımlar ideolojik tartışmalara dönüştüğünde, amacın çok iyi belirlenmesine ihtiyaç vardır. Bu noktada “Hedef, bilimsel düşüncüyü geliştirmek midir yoksa dini gözden düşürmek midir?” diye sormak, gayeyi ortaya çıkarmaya yardımcı olabilir.

“Tanrı hipotezi bilimle test edilebilir mi” sorusuna cevap arayanlardan ünlü astrofizikçi Lawrence M. Krauss, bazı bilim adamlarının aksine, insanların köklü inançlarının saçmalaktan ibaret olduğunu söylemek yerine onları inançlarını sorgulamaya yol açacak şekilde sarsmaktan söz eder ve bunun için de 2005 yılında XVI. Papa Benedict’e mektup yazarak doğal seleksiyonu teyit etmesini ister. Krauss ayrıca, inanç öğretilerini tartışırken yanlış fikirler konusunda, “Her şey anlaşılincaya kadar hiçbir şey anlaşılmaz” görüşünün yanlışlığına da değinir. “UFO fanatiğinin kanıtları tek tek çürütülemez. UFO’ların imkan dışı olduğunu savunamazsınız” düşüncesinin de yanlış olduğunu vurgular ve şunu sorar: Karşıt iddiaları tek tek inceleyip teorik beklentiyi ve Tanrı hipotezini test etmek mümkün müdür? Krauss, Tanrı ve bilim alanındaki sorularına şunları da ekler: Bilim inancı zenginleştirir mi? Bilim, inancı yıkmak zorunda mıdır? Bilimin amacı dünyayı Tanrı’dan bağımsızlaştırmak mıdır yoksa kökten dinciliğin gerçek dışı zararlı yönlerini törpülemek midir?

Krauss'un bu sorularından farklı olarak yukarıda sözü geçen Dawkins'in "Evrime inanmadığını iddia eden biriyle karşılaşsanız bu kişinin cahil, aptal, deli olduğunu söyleyebilirsiniz" sözü ABD'de epeyce tepki çeken bir fikirdir. Dawkins'in bunları baştan çıkarma, zihinsel kışkırtma amacıyla mı söylediğini yoksa gerçeklerin basit ve ölçüsüz bir ifadesi olarak mı dillendirdiğini bilmesek de bu görüşü bilimsel metodoloji ile düşündüğümüzde, evrimin kanıtlanmış bir sabite olduğunu iddia etmenin, Yaratıcı'yı reddetme anlamına gelmediğini söyleyebiliriz.

Geleneksel dindarlık dar görüşlü, ruhsal fakirliğin olduğu bir inancı yaymaya çalışıyorsa, kuru bir teze ya da tezlerle dayanan bu dini öğretileri çürütmek ve yanlışlamak bilimin görevidir. Bu aşamada cehalet suç olmasa da aldatma niyeti taşıyıp taşımadığı, sorgulanması gereken bir durumdur. Ancak, evrim teorisine inananı akıl hastası olarak tanımlamak bilimsel bir yaklaşım değildir. Şayet böyle bir tanımlama yapılırsa, karşıt görüşte olan kişi de Tanrı'ya inanmayan akıl hastası etiketini yapıştırabilir. Dawkins'in bu konuda söyledikleri bilimsel ilkelerden uzak bir düşünceyi ifade etmektedir.

Buna mukabil, teorik fizikteki güncel yaklaşımı savunan Krauss "Görünen şu dünya Tanrı için çok hafif kalır. Bilimin ortaya koyduğu geniş kapsamlı evren, çok daha etkileyicidir. Hatta birçok evrenin var olduğunu düşünmek daha doğrudur" demektedir.

Hem Dawkins'i hem de Krauss'u incelediğimizde, Tanrı'dan anladıklarının çok dar ve kısıtlı olduğu dikkati çeken bir gerçektir. Kuran'ın sunduğu tevhid inancı çerçevesinde Yaratıcı'yı bilmek, bu tip durumlarda kafa karışıklığının ortadan kaybolmasına vesile olacaktır.

Evrime Neyi Açıklar?

Evrime, mikro ve makro evrim olarak incelediğimizde mikro evrimin Kuran öğretisiyle çelişmediğini görürüz. Ya-

raticının kontrolünde olan bir evrim, dini öğretiyile örtüdür. Doğal seleksiyonda türler arası geçiş yapan bir ayıklanma kanıtlanamamıştır. En iyinin ve en güçlüünün avantajlı olması tartışmasını yapmadan doğal ayıklanmayı anlayamayız. Bu noktada evrimcilere şu soruyu sormak gerekir: Şayet söylendiği gibi güçlü olan en iyi olarak değerlendirilecekse, niçin aslan ormanın en yaygın hayvan türü değildir?

Bir an için, maddenin tesadüfi sıralamasını kabul etsek bile, soyut ve sembolik düşüncenin tesadüfi sıralaması ve evrimselleşmesini nasıl açıklayacağımız cevaplanamamış bir sorudur. Örneğin bir maymun binlerce sene insanların arasında yaşamakla konuşmayı, sembolik ya da soyut düşüncüyü öğrenebilir mi? Bırakınız bir maymunu, öğrenme çağı geçmiş vahşi çocuklara dahi insani değerler öğretilmemektedir. Burada evrimin her şeyi açıklayamadığını bilsek de, evrimin olmadığını kanıtlayamayacağımızı da unutmamak gerekir. “Evrim diye bir şey yoktur” demek, akla ve bilime göre mümkün değildir. İlahi kontrolün hâkim olduğu bir evrimin olması, ilahi hedefe aykırı düşmez. Mesela DNA teknolojisi ve biyomühendislikteki gelişmeler, insan ile maymun arası bir görünümle varlıkları oluşturabilseler de, bu varlıklara insan olma özelliğini ve insan bilgisini yükleyebilmeleri imkansız görünmektedir.

Daha çok evrimcilerin kabul ettiği bir görüş olan yaşamın bir mücadele olduğu faraziyesi, doğadaki kuralın yardımlaşma, mücadelenin ise istisna olduğunun ortaya çıkmasıyla çürümektedir. Yosundan balığa, kertenkeleden bitkilere, fillerden vahşi hayvanlara kadar evrendeki bütün türler arasında bir denge vardır. Balık milyonlarca yumurta ürettiği ve bunlar büyük balıklar tarafından tüketildiği halde, nesli tükenmemektedir. Koyun her sene bir yavru doğurur ve o yavru bir, iki yaşına gelince kesilir. Köpek ise yılda beş, altı tane yavru doğurur ve kasaba gitmediği halde, sayı olarak koyunlar köpeklerden daha fazladır. Burada iki farklı tür arasındaki

ilişkiyi açıklaması bakımından şu soru sorulabilir: Koyunlarla insanlar arasındaki ilişki mücadeleye dayanan bir ilişki midir yoksa yardımlaşmayı esas alan bir ilişki olduğu söylenebilir mi? Bildiğimiz gerçekler çerçevesinde iki taraf da birbirini tür temelinde desteklemektedir. Birey temelinde mücadele ve yok etme davranışını görsek de, bu davranışın tür temelinde incelenmesi, yardımlaşmanın ön planda olduğunu gösterir. Tanrı'ya ihtiyacı olmadığını söyleyenlerin her şeyden önce evrim hipotezinin kanıtlanmış bir bilgi olmadığını kabul etmeleri gerekir.

Evrendeki olayları ve evrimi inceleyenlerin gerçekleri doğru değerlendirememesi, doğruya ulaşmayı imkansız kılmaktadır. Bütünü görerek hareket ettiğimizde, evrendeki adil paylaşımı ve sevgi dolu yaklaşımı temel alan bir denge göze çarpmaktadır. İnsanın açgözlülüğü, aptalca bencilliği, doyumsuz hırsı adil dengeyi bozduğunda, çevre felaketleri, küresel ısınmalar ve dünya savaşları kaçınılmaz bir gerçeğe dönüşmektedir. O zaman evren bize yanlış ve felaket gibi gözükken yanları ile değil; sonsuzluğu kuşbakışı görerek değerlendirdiğimizde, mükemmel bir tasarım olarak görünecektir. Din adına gökdelenleri uçakla vuran fanatiklerin yaptıkları ya da yine din adına çocuklarını Tanrı'ya kurban eden cahillerin davranışları, dini değerlendirmede sağlıklı bir sonuca götürmez. Zira yanlış bilgi ile doğru hedefe varmaya çalışmak imkansızdır.

Tanrı Hipotezi

Tanrı'nın varoluşuna ilişkin hipoteze başlamadan önce Tanrı tanımlamasını yapmak, yerinde olacaktır. Tanrı hipotezi yerine evrenin varoluşu ile ilgili dört hipotezi tek tek incelediğimizde, bu varsayımlardan üçünü yanlışlarsak eğer, kalanın doğru olduğunu düşünebiliriz. Bu durum, tıpkı dağın tepesinde yol arayan kişilerin durumuna benzer: Tepeye çıkabileceklerini düşündükleri üç yolun da çıkmaz olduğunu gören dağcılar, sorgulamadan dördüncü yola gi-

rer ve herkese de bu yolu tavsiye ederler. İlk üç hipotezin mümkün olmadığı anlaşıldıktan sonra, son seçeneğin akla en yakın alternatif olduğu fark edilir ve onda karar kılınır. Çünkü tepeye çıkan bir yol mutlaka vardır. İşte bu gerçekliğe deneyüstü gerçeklik veya görünmeyene inanma gerçekliği diyebiliriz. Örnektekine benzer şekilde, evrenin varoluşu ile ilgili hipotezleri de şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Tesadüfi varoluş hipotezi
2. Evrenin otonomisi hipotezi
3. Kuralların hâkimiyeti hipotezi
4. Tasarımsal varoluş hipotezi (Tanrı hipotezi)

Kitabımızın konusu inanç psikolojisi olduğu için biyolojik verileri bir kenara bırakarak değerlendirdiğimizde, kişinin inandığının gerçekliğinden şüphe ettiği durumlarda inancın psikolojik belirleyicilerinin değiştiğini görmek sözkonusu olabilir. Bu nedenle inancı akla yakın bir gerçeklikle tanımlamakta yarar vardır. Temelsiz ve sağlam olmayan inançlar, yanlışlar üzerine kurulu öğretilerdir ve insanların ruhsal yaşantılarını, düşünce kalıplarını, sorun çözme tarzlarını ve hayata bakışlarını etkiler.

İnanç konusunda birinci varsayım olan tesadüfi varoluş hipotezine sadece şu örnek bile imkansız dedirtecektir: DNA zincirimizde Tolemer adında bir protein molekülü vardır. Tolemer, DNA'nın ömrünü yani kaç defa bölünebileceğini belirler. Matematikte olasılık hesaplarına göre 10^{50} imkansız kabul edilir. Tolemerin kendi kendine rüzgâr ve şimşeklerle dizilme olasılığı 10^{652} 'dir. Yani olasılık hesaplarına göre 10^{50} 'nin çok üstündedir ve bu da tesadüfi varoluşun imkansız olduğunu göstermektedir. DNA'nın tek bir protein molekülünün bile bu derece ince bir hesaba dayanması, evreni de tesadüfi varoluşla açıklamanın imkan dışı olduğunu gösterir.

İkinci teori evrenin otonomisine dayanmaktadır. Evren bir makine gibi kendi kendine çalışan bir özelliğe sahiptir; yani bozulmaz, ayar ya da bakım gerektirmez. Bu yapıdaki bir makinenin tabiattaki çirkinlik, felaket ve kötülükleri bertaraf etme biçimi ve bu felaketlerden etkilenmeyi bir kenara bırakalım, kendisini nasıl bu kadar kusursuz, eksiksiz, mükemmel, kolay ve hızlı bir şekilde işletebildiği cevaplanmamış bir sorudur. Mükemmel olduğu söylenen bir bilgisyar bile atıl ya da bakımsız kaldığında bozuluyor veya bir virüs bulaştığında çalışamaz hale geliyorsa, evrenin otonomisi görüşü temel alındığında bu bozulmanın söz konusu olması mümkün değil midir? Makrokozmozda dengeleri bozmaya engel olacak bir kontrol olmazsa, evren makinesi sağlıklı çalışmaz. Demek ki bir dış kontrol mekanizması, evren için şarttır.

Üçüncü teori, kuralların hâkimiyetine dayanır. Newton prensibinden, Arşimet'in kurallarına kadar her türlü görüş, evrenin dijital bir formatta var olduğunu gösterir niteliktedir. Her şeyde bir sebep sonuç ilişkisi vardır. Standartlar bellidir. Evrende kuralsız, tanımlanmamış hiçbir eylem yoktur. Bilgi, enerji, anlamlılık, madde gibi bütün unsurların bir araya gelmesi evrenin düzenli çalışmasına yeter mi? Bir inşaat düşününüz; inşaatın projesi çizilir, yeri belirlenir, gerekli nakit temin edilir, malzemeler alınır, işçiler bulunur ve çalışmaya başlanır. İşlerin sağlıklı yürümesi için görev tanımları ve kurallar nettir. Ancak, projenin sahibi olmadığında, onun iradesi hissedilmediğinde, inşaat yapılamaz. Çünkü kurallar ve tanımlar ölü metinlerdir. Onlara hayat veren bir iradeye ihtiyaç vardır.

Evrenin varoluşuna ilişkin dördüncü teori ise evrenin ilahi irade tarafından yaratılması ve yönetilmesi varsayımıdır. Ancak ilmi, hikmeti, gücü ve iradesi sınırsız olan bir zat ev-

reni işletebilir. Bizim bu konudaki incelemelerimiz, “Karın-
caların fiili analiz etmesine” benzemektedir. Yaratılış dilinin
nasıl olduğunu fizik, kimya, matematik, biyoloji gibi temel
pozitif bilimler açıklamaktadır. Kendini göstermeyen, dün-
yayı canlı bir laboratuvara dönüştüren ilahi akla ve mutlak
bilince inanmak, bu mevzuda akla en yakın seçenektir.